

Műhely

GROMON ANDRÁS

A NAINI IFJÚ (LK 7,11–17) – BIBLIAMAGYARÁZAT¹

(11) Mindjárt ezután történt, hogy elment egy Nain² nevezetű városba, és vele mentek tanítványai (számosan)³, valamint nagy tömeg. (12) Amikor egészen közel ért a város kapujához, íme, kifelé hoztak⁴ egy elhunytat, anyjának⁵ egyetlen⁶ fiát. [Az anya] özvegy volt, és a városból nagy létszámú tömeg⁷ volt vele. (13) Amikor az Úr⁸ meglátta őt, megesett rajta a szíve, és így szólt hozzá: „Ne

-
- 1 Részlet a szerző 2006-ban megjelenő Lukács kommentárjából.
  - 2 Nain 8-9 óra járásra fekszik Kafarnaumtól, s 2-3 órányira Názarettől, de nincs messze Sunemtől sem, ahol a 2Kir 4,32-37 szerint Elizeus próféta hasonló története zajlik.
  - 3 Több kódex betoldása szerint.
  - 4 Az *ekkomidzein* ige, amely a „halottat (eltemetésre) kivinni a településről” szakkifejezése, csak itt fordul elő az Újszövetségben, az ókori írók azonban gyakran alkalmazzák.
  - 5 Az eredetiben nem birtokos eset van, hanem részes esetű szerkezet: „egyetlen fiú az anyja számára”. Ez a kifejezés arra utal, mekkora jelentősége volt a fiúnak özvegy anyja számára: ő gondoskodott anyagi ellátásáról és jogi képviseléről, halálával pedig mindez súlyos veszélybe került. Mivel fiatalemberről van szó (14. v.: „ifjú”, *neaniszkosz*), feltételezhető, hogy apja is viszonylag fiatalon halt meg, márpedig a korai halál a korabeli felfogás szerint Isten büntetése valamely súlyos bűnért. Ugyanez vonatkozik természetesen erre a fiatalemberre is. Egyébként a szülők bűnét feltételezték, ha az ifjú még húsz év alatt volt, sajátját, ha annál idősebb. Mindenesetre a kortársak Isten büntető ítéletének megnyilatkozását látták az özvegy sorsában, amely ennek értelmében a pusztá haláleseten túlmenően többszörösen is nehéz volt.
  - 6 Szó szerint: „egyszülött”. Ennek a jellemzőnek a hangsúlyozása Lukács sajátossága; (a hatás fokozására?) akkor is alkalmazza (8,42; 9,38), amikor ugyanabban a történetben Márk és Máté nem beszél erről.
  - 7 Halottat utolsó útjára elkísérni érdemszerző cselekedetnek számított a zsidók körében.
  - 8 Többnyire ún. „saját anyagában” Lukács közel hússzor használja ezt a krisztológiai kifejezést (nem beszélve az „Uram” megszólításokról, amelyeknek nincs ekkora súlyuk, mert nem feltétlenül krisztológiai jellegűek), míg Márk és Máté mindössze egyszer alkalmazza (Mk 11,2 – Mt 21,3), és akkor sem valószínű, hogy krisztológiai értelemben (vö. Mk 642). A szóban forgó lukácsi helyeken több kódex is a Jézus nevet használja a *küriosz* helyett, vagy alany nélküli a mondat, alighanem azért, mert – Márkhoz és Mátéhoz igazodva – tudatosan törölték Lukács „saját anyagának” e jellegzetességét.

sírj!” (14) Majd odament, megérintette⁹ a [nyitott] koporsót¹⁰, mire azok, akik vittek, megálltak. Aztán így szólt: „Ifjú, neked mondom¹¹, kelj fel!¹²” (15) A halott felült, és elkezdett beszélni, és [az Úr] odaadta¹³ őt az anyjának. (16) Erre félelem fogott el mindenkit, és Istent dicsőítették, mondván: „Nagy próféta¹⁴ támadt¹⁵ körülünkben!”, és: „Isten rátekintett¹⁶ az ő népére!” (17) És elterjedt róla ez a szóbeszéd egész Júdeában és mindenütt a környéken^{17, 18}.

9 A korabeli kultikus tisztasági szabályok értelmében ettől „tisztátalanná” vált, ő azonban nem zavartatta magát az effajta szabályoktól, ha (bármilyen értelemben vett) életmentésről volt szó (vö. 232. láb., ill. Mk 1,22; 1,41; 2,16; 2,18-19; 2,24.27; 5,32-33 – Mk 30, 49–50, 78, 87, 96, 226–227 és 233, 2. bek.).

10 Palesztinában lepelbe vagy takaróba csavarták a holttestet, és ládaszerű koporsóba fektették (ezt jelzi a *szorosz* szó), amelyet egyfajta hordágyon vittek ki a temetőbe, és esetleg csak ott zárták le. (A keresztről levett Jézus eltemetési módja kivételnek számított.)

11 A fordított szórend (*szoi legó*, hasonlóan a 6,27-beli *hümin legó*-hoz) a „hatalomteli”, önálló és szabad beszéd, illetve magatartás kifejezője (vö. 230. láb. és Mk 1,22), de nem zárhatjuk ki, hogy az özvegyhez és az ifjúhoz intézett jézusi szavakat kapcsolja össze, és értelme: „Neked [pedig azt] mondom...” (vö. 6,27: „Nektek *azonban* [azt] mondom”).

12 Az *egeirein* ige jelentéseiről l. Mk 444. Gyakran találkozunk ugyanezzel az igével a húsvéti beszámolók legrégebbi rétegében (pl. ApCsel 3,15; 4,10; 5,30; 10,40; 13,37; 1Tessz 1,10; 1Kor 15,4.12-15), párhuzamosan az *anisztanai* igével (Lk 8,54-55!; 18,33; 24,7.46).

13 Szó szerinti megegyezés Illés próféta „halott-feltámasztásának” leírásával (1Kir 17,23; vö. Elizeus esetével, 2Kir 4,36). Ez a mozzanat nemcsak Jézus melegszívű törődésének kifejezője (mint „szívének megesése” a 13. versben), hanem az özvegyasszony „felmentése” is „Isten ítélete alól”, vagyis *új istenkép* hirdetése, és ezzel a kortársak felfogásának (226. láb.) érvénytelenítése: Isten *nem* bünteti (betegséggel vagy) halállal a bűnt (l. Mk 2,5 – Mk 61).

14 Ami a prófétaságot illeti, ez a látásmód megegyezik Jézus önértelmezésével (l. 4,24); ami a „nagy” jelzöt illeti, ugyanezzel találkozunk a gyermekségevangeliumban (1,32).

15 Itt ugyanaz az *egeirein* ige áll, mint a 14. v. végén, s csak az érthetőbb stílus kedvéért nem fordítottuk így: „kelt fel (körünkben)”. Másfelől ez a kifejezés talán utalás arra, hogy úgy látták: Jézus személyében valamelyik régi próféta „támadt fel”, tért vissza ismét (vö. Mk 6,14-16; 8,27-28).

16 Más fordításban: „meglátogatta az ő népét”. Az Ószövetség gyakran jelzi ezzel a kifejezéssel Isten ajándékozó, vagy éppen büntető beavatkozását. Az evangélisták közül csak Lukács alkalmazza ezt a képet (l. még 1,48.68.78; 19,44), amellyel itt alighanem az 1,68.78 igazi beteljesedéseként értelmezi a naini ifjú „feltámasztását”.

17 Mivel Júdea ebben a mondatban is bizonyára egész Izraelt jelenti, a „környék” a határos „pogány” országokra vonatkozhat.

18 Ami a történet lehetséges értelmezéseit illeti, a *szó szerinti* magyarázatot bátran kizárhatjuk; a Mk 415-ben leírt érvekhez (ellentmondásban állna Isten egyetemes, nem személyválogató szeretetével, illetve varázslóvá fokozná le a Teremtőt) még hozzátehetjük: a) A szó szerint vett halott-feltámasztás azért is *ellentmondana Isten szeretetének*, mert visszahozná ebbe a szenvedéssel létrehozottakat, akik már elmentek Odaára, ahol – legalábbis földi értelemben – nem szenvednek (és aztán persze újból meg kellene halniuk, talán súlyos szenvedések közepette); b) Az előző pontban foglaltak érvényességétől függetlenül *a teremtés rendjének felborítását jelentené*, hiszen a halál – a teremtés rendjéhez tartozó, tehát Isten akarta – természeti szükségszerűség, s a nem csupán megbetegedett, hanem végérvényesen halott test újraélesztése így teremtés-

ellenes tett lenne. Istenről egyébként is feltételezhetjük, hogy úgy alkotta meg művét, hogy az utólagos belekontárkodása nélkül is elérje célját. – A megmaradó értelmezési lehetőségeket négy csoportba sorolhatjuk:

1) Nagyságának kiemelésére, „krisztológiai bearanyozása”, azaz istenítése céljából *Jézusra alkalmaztak egy, az egész ókori Keleten ismert vándorlegendát*. Emellett szól a nagy hasonlóság a Királyok 1. könyvében foglalt, Illés prófétával kapcsolatos történettel (1Kir 17,8-24; l. még 2Kir 4,32-37 Elizeusra vonatkozóan), de talán még inkább a Tyanaí Apolloniuszról szóló hellenista elbeszéléssel (Philosztratosz, Apoll., 4,45); annál is inkább, mivel amazokban tetszhalottak életre keltéséről, Lukács beállításában viszont tényleges halott feltámasztásáról van szó: „Íme, az Úr amazoknál is nagyobb csodatevő!”

Megerősíti azt az értelmezési lehetőséget, hogy Lukács, aki már az előző történetben is (1-10. v.) ennek a felmagasztalásnak az érdekében retusálta a rendelkezésére álló mintát, most amazi is felülmúló példával akar szolgálni (vö. 7,22!): „Az Úr nemcsak haldoklókat tud meggyógyítani, hanem valódi halottakat is képes feltámasztani!” (Hasonlóan jár el *Máté* is, vö. 9,18-19.23-26 és 11,5.) Ez a *legenda-képződési folyamat* (vö. Mk 177!) aztán *János* evangéliumában (11,1-44), Lázár feltámasztásának elbeszélésében éri majd el a csúcspontját: aszerint ugyanis Jézus egy negyednapos, oszlóban lévő, büzlő hullát kelt életre.

Lukács és János története egyaránt a „*hitébresztés*” szolgálatában áll: A naini ifjú felébresztése után mindnyájan megvallják: „Nagy próféta támadt köztünk”, Lázár fölkelésekor pedig Jézus így imádkozik: „...csak a sokaság miatt..., hogy elhiggyék, hogy te küldtél engem”. Csakhogy a *történeti Jézus kategorikusan elutasította*, hogy látványos csodákkal igazolja önmagát vagy küldetését (lásd Mk 400).

2) A felsorolt súlyos érvek ellenére két dolog is kételyt ébreszt az előző értelmezéssel szemben: a) Aki elsőként mesélt arról, hogy Nainban, a kis galileai faluban valami különös történet egy temetés során, annak számolnia kellett azzal, hogy a kételkedők odamennek, és leleplezik az esetleges szélhámosságot. b) Lukács Galileától messze, görögöknek írta evangéliumát, és nyilván fogalma sem volt arról, hogy Galileában létezik egy Nain nevű falu. Ha tehát készen talált, vagy netán maga gyártott egy legendát, akkor egyrészt „Nainban” helyett írhatta volna azt, hogy „valahol”, másrészt ha csupán azért szúrta volna be a konkrét helységnevet, hogy valódi történet-látszatát keltse, akkor tudatosan hazudott volna, ami annál is súlyosabban esnék latba, mivel műve elején azt állítja, hogy „az elejétől kezdve mindennek gondosan utánajárt” (1,3).

Az egyetlen logikus következtetés: Nainban valóban jelentős dolgok kellett történnie, olyasminek, amit érdemes volt továbbmesélni. Ha pedig az e lábjegyzet bevezetésében mondtak miatt a halott-feltámasztást kizárhatjuk, akkor az első legkézenfekvőbb gondolat: *az illető ifjú tetszhalott volt*.

Emellett szól *az a szokás*, hogy Palesztinában már a halál bekövetkeztének napján, késő dél után, mindenfajta orvosi vizsgálat nélkül eltemették a halottakat, továbbá *az a tény*, hogy Jairus tetszhalott lányának Márk által elbeszélte meggyógyítását Lukács (és *Máté* – vagy a nevükkel jelzett evangéliumok végszerkesztője) halott-feltámasztássá nagyította.

Ahhoz, hogy itt is halott-feltámasztási „történet” jöjjön létre, *elég volt betoldani* az alább, a 3a pontban említett két mozzanatot, sőt, talán csak az elsőt (a másodikra még visszatérünk), *a halott felülését*, ami eleve gyanúsan cseng, mert a) aki felül, az már nem „halott”, tehát ennek kellene ott állnia: „az ifjú felült”; b) ha az ember beteg, nem kell felülnie ahhoz, hogy beszélni tudjon; c) egy kómából felébredt ember nem fog azonnal felülni.

A 3a pontban látjuk majd, hogy e mozzanat kihagyásával értelmes, „varratmentes” szöveget kapunk, a 3b és 3c pont pedig megmutatja, hogyan érthetjük azt, hogy Jézus „*visszaadta az*

ifjút anyjának". Így már csak azt kell megnéznünk, hogyan értelmezhető természetesen és logikusan a 16-17. vers:

Korabeli zsidók számára, akik Mózes és a régi próféták tanítását követve elfogadták, hogy Jahve a holtakkal nem törődik (1. pl. Iz 38,18; Zsolt 6,6; 30,10 és 88,6.1-13), az alapokat, *hitük alapjait – az istenképüket! – megrendítő üzenet volt*, amit Jézus ez esetben is mondhatott: „Isten, a teremtő Atya számára nem léteznek halottak; a te fiad is él, és bár láthatatlanul, de szerető közelségben van veled; nem vagy egyedül; gyermekeddel együtt az Atya kezében vagy!” Így a „*félelem fogott el mindenkit*” nem szóvirág vagy látványos csodát sugalló stílusselem, hanem annak a hatásnak a pontos leírása, amelyet Jézus hallatlanul új üzenete váltott ki a jelenlévőkben, s akár az özvegyben is (a *phobosz* jelentése ilyen összefüggésekben: megrendültség, rémület, ijedelem Isten túlságos közelségétől), és akik felfogták Jézus üzenetét, valóban azt éreztették: „Nagy, rendkívüli próféta támadt körünkben”, és megérthették: „*Isten* tényleg rátekintett népére, tényleg törődik velünk” (16. v.).

Mondhatták volna-e ezt, ha egy isteni követ arra jártában csak úgy elejtett volna köztük egy kis varázslatmorzsát (halott-feltámasztást)? Nem; akkor csak *azt* a „szóbeszédet” lehetett volna terjeszteni róla egész Júdeában és mindenütt a környéken, amelyről a történethez fűzött kiegészítésében Lukács (vagy a végszerkesztő) beszél (17. v.).

3) *Jelképes elbeszéléssel* van dolgunk, amely *teológiai igazságot fejez ki*: Isten jósága nem ér véget az ember biológiai halálánál; számára nincsenek halottak, ő mindenkit feltámaszt, rögön a földi halál után (ld. Mk 8,31; 12,27; 4,40 – Mk 443, 733, 188) – halottainkat tehát nem veszítjük el örökre, s nincs okunk a kétségbeesésre. Ezt a belső meggyőződését juttatja kifejezésre Jézus önkéntelen felkiáltása: „Ifjú, kelj fel!”, erről beszél aztán az özvegynek (és a többi gyászolóknak), és így „adja oda, adja vissza” – immár elveszithetetlenül – az ifjút anyjának. Ahhoz, hogy ez az értelmezés a szöveggel is összhangban állónak mutakozzék, és ezáltal elfogadható is legyen, csak három megjegyzést kell tennünk:

a) A feltételezett eredeti szövegbe mindössze két mozzanatot kellett betoldania Lukácsnak („A halott felült” – „Erre félelem fogott el mindenkit...”), és máris látványos csoda keletkezett. Ha ezeket kihagyjuk, ismét normális eseménnyel van dolgunk. Különösen feltűnő, hogy „A halott felült” szavak kihagyásával milyen természetesen és varratmentesen folytatódik a szöveg (vö. Mk 713 vége!), és nyilvánvaló, hogy az „elkezdett beszélni” nem az imént még halott ifjúra, hanem *Jézusra* vonatkozik. (Ebben az esetben természetesen nincs is szükség „az Úr” betoldására a 15. v. utolsó ragmondatában.) Ezt megerősíti, hogy

b) a *lalein* (= beszél) ige a szinoptikus evangéliumokban legalább 11 esetben azt jelenti: *igét hirdet, prédikál*: Mt 9,18; 12,47; 13,3.34; 23,1; Mk 2,2; 4,33; 12,1; Lk 5,4; 9,11; 11,37. Különösen jelentős és nyilvánvaló, ráadásul hasonló szövegösszefüggést tükröz Lk 9,11: „*Beszélt* nekik Isten országáról, és meggyógyította a kezelésre szorulókat.”

c) A 15. v. utolsó tagmondatát bevezető „és” minden további nélkül felfogható „következtetést levonó, következményt megfogalmazó” kötőszóként (*et consecutivum*), s ekkor e tagmondat tényleges jelentése ez: „és *ily módon* odaadta (= visszaadta) őt az anyjának” – ti. az Isten határ nélküli jóságáról, a feltámasztásról és az örök életről szóló *tanítása révén* (vö. Mk 12,26-27!).

4) *Jelképes elbeszéléssel* van dolgunk, amely *lélektani igazságot fejez ki*: azt, hogy a túlságosan aggodalmaskodó, illetve túlságos törődést nyújtó (és persze rejtetten kisajátító) szülői „szeretet” átvitt értelemben vagy akár szó szerint is képes sírba vinni egy gyermeket, másfelől pedig, hogy ennek a görcsös ragaszkodásnak a megszüntetése a gyermek „feltámasztás” eredményezi (és bizonyos értelemben a szülőét is). Jairus lányának, illetve a szír-főnőciai asszony lányának meggyógyítása kapcsán (Mk 5,21-24.35-43 és Mk 7,24-30) már részletesen kifejtet-

tük azt a pszichoszomatikai hatásmechanizmust, amelynek alapján az effajta gyógyítások-gyógyulások végbemennek (l. különösen Mk 360), ezért most csak vázlatosan ismertetjük, hogy – ezen értelmezés szerint – miről is számolhatott be eredetileg a naini ifjú története, amely hihetetlen tömörséggel mutatja be azt, ami a valóságban többnyire hosszú évek alatt, vagy akár egy egész élet folyamán megy végbe.

Az apa korai halála után a fiatalember, aki feltehetően 12-20. évei között jár (abban az időben 17-18 éves korukban házasodtak a fiúk!), alighanem igyekszik megvigasztalni anyját: „Ne szomorkodj, hiszen itt vagyok én! Mi összetartozunk, és majd megbirkózunk a helyzettel!” Az anya persze készségesen elhiszi ezt, annál is inkább, mert ettől függetlenül is a fiúban látja egyetlen vigaszát, támaszát és minden reményét (vö. 226. láb.). Ettől kezdve bátran dacolnak a sorssal, szorgalmasak és állhatatosak, közösségük valóságos szimbiozis.

Csakhogy! Az idő múlásával az anya szorongásokkal teli, túlságos törődése („Jaj, csak felnőjön..., beváltsa hozzá fűzött reményeimet..., ne legyen baja..., teljesen magamra ne maradjak...!”) egyre fullasztóbbá válik a fiú számára, aki egyre inkább úgy érzi, képtelen felnőtté, önálló lénné válni, mert minden olyan gondolat, érzés vagy lépés, amely kifelé mutat ebből az együttélésből (pl. saját család alapítása), engedetlenség, hálátlanság és hűtlenség anyjával szemben. Egy napon jelentkezik nála a testi gyengeség, a betegség vagy a foglalkozásbeli kudarcok tünetei, az egzisztenciális összeomlás árnya, a lelki és testi vérszegénység jelei, és kiderül, milyen vérszívó, milyen fojtogató tud lenni a „szülői (és a gyermeki) szeretet”. Egy ponton tényleg nincs tovább: csak idegösszeomlás, bénulás (vö. Mk 215) vagy a halál jöhet.

Jézus első szava ezért az anyának szól. Bár együtt érez vele („megesett rajta a szíve”), hiszen „csak jót akart”, határozottan felszólítja: „Ne sirj!” Ez azonban kemény szó, s azt jelenti: „Hagyd abba az önsajnálatot! Vesd el a férjed elvesztése miatti szomorúságot, amellyel nyomasztóan rátelepedtél a fiadra! Vess véget annak, hogy a fiadhoz kötődéleted minden boldogságát és reményét, mert ezzel csak megfojtod őt! Ne képzeld, hogy életed sikere vagy kudarca tőle függ! Keresd a magad önálló életének céljait és lehetőségeit!”

Aztán a fiúhoz fordul, aki szintén „csak jót akart”: „Kelj fel!” Ez azonban szinte ostorcsattanás-ként hangzik, hiszen azt jelenti: „Állj végre a saját lábadra! Ne takarózz többé az anyád iránti tisztelettel, hálával és kötelességekkel! Az ő szoknyája melletti élet túlterhel téged, miközben el is kényeztet. Válj felnőtté, éld a magad életét, különben belepusztulsz!”

Annál meglepőbb, hogy ezután „visszaadja őt anyjának”, hiszen az lenne logikus, ha az önálló élet érdekében a fiú elköltözne otthonról. Ez azonban tévedés lenne. Otthon kell megtanulnia az önállóságot (ahogyan anyjának is), mert amíg fél és menekül anyjától, addig nem lesz nyugta a távolban sem, hiszen lelkében sötét árnyékként magával viszi őt és beteges kapcsolatukat.

Mi köze ennek az egésznek Istenhez vagy a Jézusban megnyilatkozó isteni erőhöz? (Mert hát a 16. v. szerint a tömeg emiatt dicsőíti Istent!) Azzal a szabadsággal, amelyre az említett önállósuláshoz, illetve a közös éréshöz és közös boldogsághoz mind a fiúnak, mind anyjának szükség van, emberek (rendszerint) nem tudnak megajándékozni minket. Ehhez a minket teljesen komolyan vevő, nekünk teljes szabadságot adó Istennel kell kapcsolatba lépünk, s akkor képesek leszünk szakítani a szülői és gyermeki (és egyéb „emberi”) normákkal (vö. Mk 7,8.13; 8,33) – és azzal a „nagy profétával” kell kapcsolatba kerülnünk, aki úgy tudott Istenről beszélni, hogy hallgatói elég bátrakká váltak az önállósághoz, és így meggyógyultak, halálközeli állapotokból is feltámadtak.

Érthető, hogy erről beszéltek „egész Júdeában és mindenütt a környéken”...

HOPPÁL PÉTER: A MAGYAR PROTESTÁNS PASSIÓ (DOKTORI ÉRTEKEZÉS)

„Szabálytalan” ismertetés, ami itt következik. Nem is könyvről szól, „csak” egy még meg sem jelent disszertációról. Ami miatt mégis fontosnak érezhetjük beszélni róla, az épp az a hiány, amelynek betöltésére e munka létrejött. Hoppál Péter zenetanár, pécsi iskolaigazgató jópár év óta kutatja a passióéneklés protestáns hagyományait a magyar nyelvterületen. Kutatásainak termése ez a doktori értekezés, amelyet 2006-ban véd meg a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. Dolgozatának témavezető irányítója Szendrei Janka, aki – a nyolcvanas években elhunyt ciszterci szerzetes, Rajeczky Benjamin és a jelenleg is hihetetlen termékenyen és kiválóan alkotó Dobszay László mellett – az egyházzene és gregorianisztika egyik legkiválóbb tudós kutatója és művelője.

Hoppál Péter kutatásáról annál inkább is beszélnünk kell, minthogy disszertációjának „alapanyagában” számos erdélyi vonatkozást – szöveges tanúságot, kottás kéziratot stb. fedezhetünk fel.

A magyar protestáns passió történeti háttérének ismertetése során szerzőnk rendszerezi a passió átalakulásának állomásait, illetve – történeti megközelítésben – definiálja a középkor két magyarországi passió-dallamának (dúr és moll passió) hagyományát, és bemutatja forrásait.

Második fejezetként a passió használatba vételét foglalja össze a magyar protestáns egyházakban, áttekinti a magyar fordítás(ok) történetét, meghatározza a passió státusát a magyar protestáns énektradícióban, és jellemzi liturgikus alkalmazását.

A magyar nyelvű protestáns passió-források tárgyalása mentén Hoppál elsőként a források rétegződéséről készít vázlatot (a graduálok passiói és a passionálék passiói), majd az egyes kéziratok szerint tekinti át az archaikusabb „moll” és az európaibb „dúr” típusú magyar protestáns passiókat. A továbbiakban bemutatja a nyomtatványokat, illetve a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének birtokában levő feldolgozott és még feldolgozatlan hangzó forrásokat.

A disszertáció kiemelkedő jelentőségű részét alkotja az újonnan felfedezett kéziratok részletes ismertetése (kutatástörténeti áttekintés és a kéziratok könyvészeti leírása). Elsősorban egy kiterjedt erdélyi kutatási gyűjtőút „termésével” szembesülünk ezeken az oldalakon. „A 2001 tavaszán és nyarán, majd 2002 nyarán tett újabb kutató körutak során már célirányosan a kis lélekszámú Erdélyi